

Міністерство освіти і науки України
Київський національний лінгвістичний університет
Кафедра англійської філології і філософії мови

Курсова робота
на тему: "ВІЙНА І МИР У МОВНІЙ СВІДОМОСТІ УКРАЇНЦІВ ТА
АМЕРИКАНЦІВ"

Студентки групи МЛа 07-20
факультету германської філології і перекладу

денної форми навчання
спеціальності 035 Філологія
англійська мова та література,
друга іноземна мова (переклад включно)

Лисенко Анастасії Сергіївни
Науковий керівник:
кандидатка філологічних наук, доцентка
Терехова Діана Іванівна

Національна шкала ___ зараховано ___

Кількість балів _____ 97 _____

Оцінка ЄКТС _____ А _____

Київ 2023

Ministry of Education and Science of Ukraine
Kyiv National Linguistic University
Department of English Philology and Philosophy of Language

Term Paper

WAR AND PEACE IN THE LINGUISTIC CONSCIOUSNESS OF
UKRAINIANS AND AMERICANS

ANASTASIYA LYSENKO

Group 07-20

Germanic Philology and Translation Faculty

Research Adviser

Assoc. Prof. PhD (Linguistics)

Diana Terekhova

Kyiv 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНО- КУЛЬТУРНОЇ СПЕЦИФІКИ МОВНОЇ СВІДОМОСТІ ПРЕДСТАВНИКІВ РІЗНИХ ЕТНОСІВ.....	7
1.1 Мовна свідомість в етнопсихолінгвістичному вимірі.....	7
1.2 Аспекти вивчення концептів ВІЙНА і МИР.....	8
1.3 Методика дослідження національно-культурної специфіки образів мовної свідомості українців та американців.....	10
Висновки до розділу 1.....	12
РОЗДІЛ 2. МЕТОДОЛОГІЯ ПСИХОЛІНГВІСТИКИ ТА ЇЇ ВИКОРИСТАННЯ НА ПРАКТИЦІ.....	13
2.1 Дослідження концепту ВІЙНА у мовній свідомості українців та американців.....	13
2.2 Дослідження концепту МИР у мовній свідомості українців та американців.....	16
Висновки до розділу 2.....	20
ВИСНОВКИ.....	21
RÉSUMÉ.....	23
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	24
ДОДАТКИ.....	26

ВСТУП

Протягом довгого періоду часу й дотепер велика кількість вчених займались дослідженням зв'язків між мовою і людиною та насамперед її психологією. Через тривалу проблему у вирішенні цих питань почалась зароджуватися наука психолінгвістика, яка є основою цієї роботи. Визначаючи провідну роль мови в житті людини, можна стверджувати, що залежно від регіону та культури в якій вона розвивається, може змінюватися сприйняття певних слів та тверджень. На дослідженні цього феномену безпосередньо зосереджена психолінгвістика. Завдяки її розвитку можна чітко прослідкувати відмінності конкретних свідомостей по всьому світу (Cairns, Fernández, 2010).

У свою чергу розвиток свідомостей напряду залежить від картини світу, у якій вони перебувають, та від явищ, насамперед що стосуються побуту та повсякденного життя. Так, наразі передовим та найважливішим поняттям у свідомості українців стала війна. Від початку повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 слова **війна** та **мир** завжди перебували на вустах українськомовної спільноти та представників інших етносів.

Коли люди чують слова "війна" та "мир", вони можуть асоціювати їх зі своїм досвідом, знанням та переживанням. Ці слова можуть викликати різні емоції - страх, тривогу, гнів, але також і сподівання, протест, визнання, любов. Таким чином, війна та мир можуть служити важливими інструментами для дослідження емоційних реакцій, соціальної свідомості та особистих цінностей людей (Steinberg, Nagata, Aline, 2001).

Саме тому **актуальність теми** полягає в нагальній потребі вивчення фрагментів мовної свідомості українців та американців ВІЙНА та МИР, що є найбільш визначальними в контексті подій сьогодення.

Безперечно ці два поняття були в центрі уваги багатьох вітчизняних (Васянович Є., 2020, Терехова Д.І., 2014, Яворська Г.М., 2019) та іноземних учених (Shaules, J. 2015; Fabiszak, M. 2007). Однак у наш час ця проблема

стала реалією в житті країни та людей, які потерпають від її наслідків. Концепти ВІЙНА і МИР та їхнє переосмислення торкнулися не лише українців, але й великої кількості інших народів, що безпосередньо сприяють здобуттю українцями перемоги.

Метою роботи є репрезентація аналізу концептів ВІЙНА та МИР у мовній картині світу українців та американців.

Для повноцінного розкриття теми варто вирішити низку **завдань**:

- проаналізувати теоретичні засади розвитку мовної свідомості в етнопсихолінгвістичному вимірі;
- окреслити область дослідження понять війна та мир на основі наукових праць українських та зарубіжних лінгвістів;
- провести психолінгвістичне експериментальне дослідження мовної свідомості українців та американців;
- виявити специфічні риси мовної свідомості українських та американських респондентів, відбиті в асоціативних полях слів-стимулів ВІЙНА та МИР.

Об'єктом роботи є слова-стимули ВІЙНА та МИР в українській та американській мовній свідомості.

Предметом дослідження є специфічні риси картини світу представників українськомовної та англійськомовної лінгвокультурних спільнот, відбиті в матеріалах вільного асоціативного експерименту.

Матеріалом для дослідження послужило опитування 105-ти респондентів українськомовної та 46-ти респондентів англійськомовної спільнот у період березня-квітня 2023 року, які представили асоціативний ряд для слів-стимулів ВІЙНА та МИР та їх корелятив.

Для проведення дослідження були використані **загальнонаукові методи** (*емпіричні*: порівняння отриманих результатів експерименту; *теоретичні*: аналіз і синтез під час вивчення отриманого матеріалу) та **лінгвістичні** (аналіз мовної картини світу українськомовної спільноти за

допомогою слів-стимулів, концептуальний аналіз, зіставний метод, вільний асоціативний експеримент).

Практичне значення дослідження полягає в тому, що воно може бути використане для подальших наукових розвідок з цієї проблематики у сфері загального мовознавства, психології, лексикології та психолінгвістики.

Наукова новизна дослідження представлена насамперед новітнім оригінальним експериментальним матеріалом, що став основою вивчення концептів ВІЙНА та МИР у свідомості українськомовної та англійськомовної лінгвокультурних спільнот у наш час та результатами його аналізу - виявленням спільних та специфічних рис.

Апробація результатів дослідження: брала участь у міжнародній науково-практичній відеоконференції "До світу через мови", "Наративи сучасної України у світовій геополітиці" (Київ, 18-19 травня 2023 р.). Є публікація, тези: **Лисенко, А. С.** (2023) Війна і мир у мовній свідомості українців. *"Ad orbem per linguas. До світу через мови"*. Матеріали Міжнародної науково-практичної відеоконференції "Наративи сучасної України у світовій геополітиці", 18–19 травня 2023 року. Київ, Видавничий центр КНЛУ. С. 199-201.

Структура курсової роботи: вступ, два розділи, висновки, список використаних джерел із 22 найменувань, з яких 7 іноземною мовою, та додатки. Повний обсяг курсової роботи складає 30 сторінок, з них 19 сторінок основного тексту.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОЇ СПЕЦИФІКИ МОВНОЇ СВІДОМОСТІ ПРЕДСТАВНИКІВ РІЗНИХ ЕТНОСІВ

1.1 Мовна свідомість в етнопсихолінгвістичному вимірі.

У контексті дослідження мовлення важливим його елементом виступає мовна свідомість. Її трактування в лінгвістичному полі може бути неоднозначним, оскільки окремі мовці фокусують свою увагу на різних особливостях цього феномену. До прикладу, Г.М. Яворська визначає термін мовна свідомість як "сукупність культурно й соціально зумовлених установок щодо мови, які відбивають колективні цінності орієнтації", реалізуючи твердження, що наша свідомість є осередком понять, які є безпосередньо створеними на основі саме загальних суспільних конструктів (Селігей, 2009, ст. 14). Тоді як на думку Г.В. Ейгера, мовна свідомість – це один з підвидів саме повсякденної свідомості, яка відображає погляди та ставлення людини до мови та її складових (Гнатюк, 2005, ст. 5).

Загалом головною ідеєю цього концепту є сприйняття інформації та подій відповідно до групи суспільства, в якій перебуває особа. Саме через це існують відмінності у мовних свідомостях різних громад. Деякі з них зумовлені культурними особливостями та традиціями, деякі залежать від барвистості та багатства лексичного наповнення, яким володіє народ. Наприклад, представники однієї країни можуть сприймати червоний як сталу одиницю, використовуючи для його опису лише одне слово, тоді як представники іншої країни називають різні відтінки червоного, що їм власне й дозволяє робити рідна мова, до прикладу, англійська "marron, scarlet, burgundy, coral, etc" або українська "багряний, бордовий, мідний, морквяний тощо" (Sedivy, 2014, ст. 494).

Особливості лексичного надбання окремої спільноти стають осередком зародження нової мовленнєвої діяльності і як наслідок мовленнєвої

свідомості. Розбіжності в колективних мовних моделях світу є центром вивчення різних наук, як-от: стилістики або соціолінгвістики. Однак дослідженням національно-культурної специфіки займається власне етнопсихолінгвістика. Вона окреслює своєрідність національної картини світу, оскільки мова є невід'ємною частиною мовленнєвої свідомості кожного етносу (Бацевич, 2004).

Національна культура присутня в багатьох формах: ментальній, предметній чи діяльній, тому через її багатоконпонентність культура різниться залежно від диференційованості складників. Проте не менш розповсюдженим явищем є збіг певних складників, що призводить до подібностей картин світу. Якщо взяти до прикладу ментальний компонент, це може зумовити схожість саме емоційної та колористичної лексики, оскільки представники різних народів можуть мати ті самі емоції, відчуття чи навіть загальне сприйняття певних факторів та явищ (Куранова, 2012, Tomasello, 2014).

Власне ці факти подібності та полярної відмінності дозволяють етнопсихолінгвістиці функціонувати та надавати підґрунтя для проведення досліджень і аналізу мовних свідомостей представників різних народів.

1.2 Аспекти вивчення концептів ВІЙНА і МИР

Циклічність історії дивує світ щоразу, коли це трапляється, тим не менш повторення подій вражає з кожним разом сильніше. Мова йде не лише про культурні традиції, природні катастрофи, а й про міжкультурні конфлікти, що зрештою призводять до страшних війн. Усі ці події безперечно лишають свій слід на психологічному рівні, однак не лишається поза увагою і лінгвістична парадигма нашого життя. Хоча й реакція людей на військові дії зазвичай виявляється в негативній інтерпретації, залежно від контексту та картини світу, у якій вони перебувають, трактування та сприйняття деяких концептів кардинально відрізняється (Shaules, 2015).

Наразі в контексті російсько-української війни, яка розгорнулася на початку 21 століття, передовими та важливими явищами стали ВІЙНА та МИР, які постійно є центральними лексемами українців та світової громади загалом. Згідно зі словником української мови "війна – це організована збройна боротьба між державами, суспільними класами тощо" (Білодід (Ред.), 1980), у той час як протилежного значення набуває поняття мир: "відсутність незгоди, ворожнечі, сварок" (Білодід (Ред.), 1980). Англійські словники визначають війну як "a state of usually open and declared armed hostile conflict between states or nations", а мир як "a state or period of mutual concord between governments" (Merriam-Webster, 2002). У словниках ці два концепти лишаються незмінними, вони набувають нового забарвлення та наповнення відповідно до доби, суспільного настрою та подій навколо. Безперечно загальна асоціативність лишається незмінною: у людей виникають позитивні думки, коли вони чують МИР, та протилежно негативні, коли чують ВІЙНА. Проте наявними є і інші аспекти, які залучаються до їхнього вивчення (Верьовкін, 2013).

Дослідження концептів ВІЙНА і МИР є доволі містким з огляду на варіативність їхніх аспектів. Одним з таких завдань на початку роботи є проблема залучення двох явищ разом. З погляду на сучасну систему досліджень поняття війни розглядають у тісному зв'язку з онтологією, що й зумовлює появу "критичних студій війни". Безперечно це чудова можливість для більш широкої розвідки проблеми онтології війни, зокрема її сутність та завдання. Однак разом з тим відбувається виникнення "критичних студій миру", де поняття миру розглядається з огляду на питання конфліктів та постконфліктного врегулювання. Саме тому виникає певний парадокс – що війна та мир в контексті досліджень не об'єднуються, а навпаки розмежовуються (Яворська, 2019).

Звісно, спираючись на цей факт, багато дослідників розглядають ці два явища окремо, що є досить обґрунтованим рішенням. Проте дана робота

побудована на об'єднанні цих понять, оскільки в контексті дослідження вони є взаємопов'язаними більше ніж протилежними. Тому найголовніший аспект розвідки базується на традиційному зв'язку війни та миру.

1.3 Методика дослідження національно-культурної специфіки образів мовної свідомості українців та американців

Останніми роками одним із найважливіших напрямків у мовознавчих дослідженнях є вивчення концептів. Для науковців методика аналізу концептів має важливе значення. На думку вчених, у лінгвістиці поки що не існує однозначного розуміння концептуального аналізу. Автори зазвичай використовують різні методики та способи аналізу концептів, залежно від свого бачення та розуміння лінгвістичного об'єкту. Взагалі, конструювання методів та шляхів дослідження залежить від того, яке розуміння мають дослідники щодо концептуального об'єкту (Гапченко, 2011, Шевченко).

Безумовно існує декілька методів дослідження, які слугують основою для вивчення концептів та образів тієї чи іншої мовної системи. Такими визначають семантичний диференціал (використовується задля вимірювання ставлення відносно інших понять та об'єктів), контент-аналіз (використовується для обробки текстів для підрахунку частоти присутності певних лексем чи лексичних явищ), інтент-аналіз (використовується для виявлення інтенцій у мовленні чи тексті, які виступають якісним наповнення тих чи інших висловів) та один з найбільш розповсюджених – асоціативний експеримент (Засекіна, Засекін, 2008).

Асоціативний експеримент, який і став основою цієї роботи, базується на виявленні образів у свідомості носіїв мови за допомогою асоціацій. Вперше термін "асоціація" був представлений англійським філософом Дж. Локом, який вказав, що це є одним з механізмів утворення складних ідей. Надалі асоціація використовувалась не лише у філософії, але й у психології для дослідження психічних функцій та свідомості. Однак якщо говорити про

появу асоціації в лінгвістичному полі, то вперше про неї заговорив В. Гумбольдт. На основі його висловів можна зробити висновок, що асоціації звуку і предмету, які виникають у мовців, зумовлені їх індивідуальним сприйняттям і не є ідентичними у всіх людей. Натомість, вони відповідають один одному через співвідношення з одним і тим самим об'єктом чи явищем, а не через абсолютну ідентичність асоціацій звуку у різних мовців. Це означає, що підстави для таких асоціацій є об'єктивними, оскільки базуються на реальних предметах, але самі асоціації є індивідуальними, оскільки пов'язані з психологічним світом кожного мовця. (Горошко, 2001, ст. 8-9)

Пізніше вивчення асоціацій у лінгвістичному масштабі почало розвиватися, тому залучивши це до сфери досліджень образів та мовних свідомостей, створили асоціативний експеримент. Суть цього експерименту полягає в представленні респонденту слова, словосполучення чи навіть шматка тексту для виявлення асоціації та реакції без тривалого міркування. У свою чергу експеримент може бути вільним – відсутність будь-яких обмежень в реакціях, спрямованим – обмеження граматичним чи семантичним класом для асоціації, та ланцюговий – вимога у наданні респондентом кількох реакцій на заданий об'єкт (Калмикова, Калмиков, Лапшина, Харченко, 2008, ст. 43-44).

Задля проведення дослідження концептів війна і мир буде використовуватися саме вільний асоціативний експеримент, який базується на опитуванні 105-ти респондентів українськомовної та 46-ти респондентів англійськомовної спільнот, що дозволить не лише створити асоціативні поля, але й порівняти їх та визначити специфічні риси кожної зі спільнот.

У кореляції з експериментом для подальшого розвитку дослідження активно використовуються методи концептуального аналізу та синтезу. Концептуальний аналіз є досить специфічним, тому проводити його потрібно в декілька етапів: 1) окреслити ядро концепту на основі асоціативного експерименту; 2) таким самим чином визначити периферію концепту; 3)

відокремити загальні культурні та етнокультурні елементи, а також диференціювати їх. І оскільки розвідка базується безпосередньо на експерименті, який охоплює дві мови, для вивчення споріднених та неспоріднених рис картин світу також необхідний зіставний метод. (Кочерган, 2000, ст. 359-368).

Висновки до розділу 1

У першому розділі окреслено теоретичну основу, яку використано для подальшого проведення експерименту. Таким чином було зазначено особливості мовної свідомості та її вияв у етнопсихолінгвістичному вимірі. Оскільки мовна свідомість являє собою сукупність реакцій, соціальних установок та суспільних конструктів, вона стає провідним елементом для дослідження зазначених форм за допомогою асоціативного експерименту.

Вільний асоціативний експеримент – це розвідка реакцій, які надає респондент для подальшого аналізу асоціативно-вербальних мереж. Реакції виникають на підсвідомому рівні, тому це дозволяє детальніше дослідити не лише психологічні, але й соціально-культурні особливості тієї чи іншої спільноти. Однак окрім основної методики, яка була застосована в даній роботі, було також зазначено теоретично-методологічну основу роботи, яка полягає у використанні загальнонаукових та лінгвістичних методів (аналіз, синтез, зіставний метод), що спрямовані на дослідження специфічних рис мовної картини світу представників різних етносів.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДОЛОГІЯ ПСИХОЛІНГВІСТИКИ ТА ЇЇ ВИКОРИСТАННЯ НА ПРАКТИЦІ

2.1 Дослідження концепту ВІЙНА у мовній свідомості українців та американців

Матеріалом для цієї розвідки стало опитування, яке провели серед українців у кількості 100-а та американців у кількості 46-ти респондентів, що надали відповіді у вигляді асоціацій без обмежень у часі. Результати було отримано в період березня-квітня 2023 року, що є зазначеними у додатку А і додатку Б.

Цей експеримент передбачає аналіз отриманих асоціативних полів, пошук закономірностей в асоціативних взаємозв'язках, специфічних рис та універсальних і національно-культурних елементів.

Слова-стимули, які були використаними для проведення вільного асоціативного експерименту, не є однозначними, оскільки слово війна було знайдене лише в Слов'янському асоціативному словнику, тоді як мир повністю відсутній у ядрі мовної свідомості носіїв мови (Мартінек, 2007, Уфимцева, Н.В., Черкасова, Г.А., Караулов, Ю.Н., Тарасов Е.Ф, 2004). Однак вибір заданих концептів спричинений кількома факторами. Війна та мир є актуальними словами-стимулами через їх глибоку емоційну та соціальну значимість у нашому світі. Ці слова мають великий історичний та культурний контекст, пов'язаний з насильством, конфліктами, людською стражданнями та бажанням миру.

Для всіх слів-стимулів була підрахована частотність уживання того чи іншого слова. Найбільш частотні реакції стали ядерними, менш частотні – периферійними. Тому розглянемо результати дослідження стимулу ВІЙНА в асоціативному полі українців та англійців/американців, які наведено в табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Ядра асоціативних полів стимулів ВІЙНА/WAR

№ з/п	Ядро асоціативного поля стимулу ВІЙНА	Ядро асоціативного поля стимулу WAR
1.	<i>смерть (24)</i>	<i>peace (7)</i>
2.	<i>біль (17)</i>	<i>death (7)</i>
3.	<i>страх (7)</i>	<i>Ukraine (5)</i>
4.	<i>жах (5)</i>	<i>bad (2)</i>
5.	<i>ненависть (3)</i>	-
6.	<i>горе (3)</i>	-
7.	<i>перемога (3)</i>	-

У таблиці зображено найчастотніші приклади вербальних реакцій, що формують центр асоціативного поля. Для слова-стимулу ВІЙНА ядерною є реакція ВІЙНА – *смерть*, яка зустрічається 24 рази. Тоді як для слова-стимулу WAR це є WAR – *peace, death*, яких було зафіксовано по 7 разів кожен.

У мовній свідомості українців війна перш за все асоціюється зі смертю ВІЙНА – *смерть 24*, тоді як представники англійськомовної спільноти зосереджують свою увагу як на смерті WAR – *death 7* так і на протилежному за значенням війні – миру WAR – *peace 7*. Такий результат є доволі показовим, оскільки українці, які наразі буквально переживають війну, концентруються на новинах та подіях, які прямо пов'язані зі смертю. І хоча англійськомовна спільнота має також подібну реакцію, вона розділяє й інші асоціації як-ось мир. Це може бути зумовлено політичними відносинами та інтересами, які часто представляють одні з провідних держав, власне й які мають англійську як державну мову.

Також типовою реакцією українців стало вираження їхніх внутрішніх емоцій, почуттів та переживань ВІЙНА – *біль 17, страх 7, жах 5, ненависть 3, горе 3*. На противагу чому американці знову асоціюють війну з більш

політичною темою, оскільки доволі популярною реакцією виступає згадка про Україну WAR – *Ukraine 5* та навіть країни-агресорки WAR – *russia 1* хоча й один раз.

На слово-стимул ВІЙНА маємо також багато периферійних реакцій, тобто тих, що є одиничними: *попіл, тривога, визвольна, бруд, смуток, холод, автомат, окопи, жахіття, трагедія, Україна, Україна понад усе, вбивства, мир, загибель, розпач, кров, забрала, росія, гнів, реальність, сміливість, безжалісна, геноцид, руїни, світло, зло, ворог, закінчення, хаос, страждання.*

Для слова-стимулу WAR є характерними такі периферійні реакції: *cold, hatred, army, disaster, love, freedom, guns, sorrow, russia, tragedies, stupidity, history, hard, danger, violence, brutality, chaos, conflict, insanity, horrid, suffering, action, order.*

Отже, склад ядерної зони асоціативного поля підтверджує, що сприйняття англійцями та американцями слова-стимулу ВІЙНА ґрунтується на їхньому світосприйнятті, який наразі будується на їхньому становищі на політичній арені. У той час як українці асоціюють це явище з особистісними переживаннями та нескінченими стражданнями.

Якщо ж звернути увагу на відсоткове співвідношення результатів опитування, то можна зазначити, що в українськомовній спільноті найбільший відсоток, а саме 25 %, розділяють між собою ядро ВІЙНА - *смерть* та дальня периферія, яка включає в себе одиничні реакції. Тоді як в англійськомовній лінгвістичній спільноті передовою лишається периферійна зона – 53 %, однак на другому місці за результатами все ж знаходяться ядра асоціативного поля WAR – *death*, *peace*, що становлять 16% кожне (див. рис. 2.1.1, рис. 2.1.2).

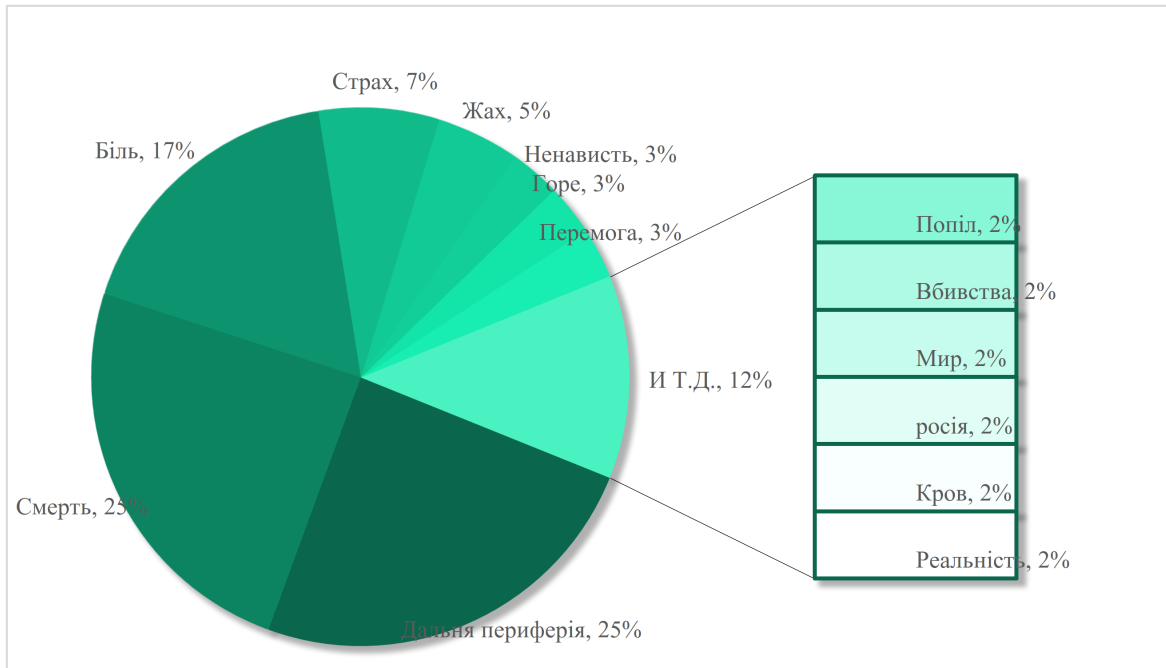

Рис.2.1.1 Асоціативне поле стимулу ВІЙНА

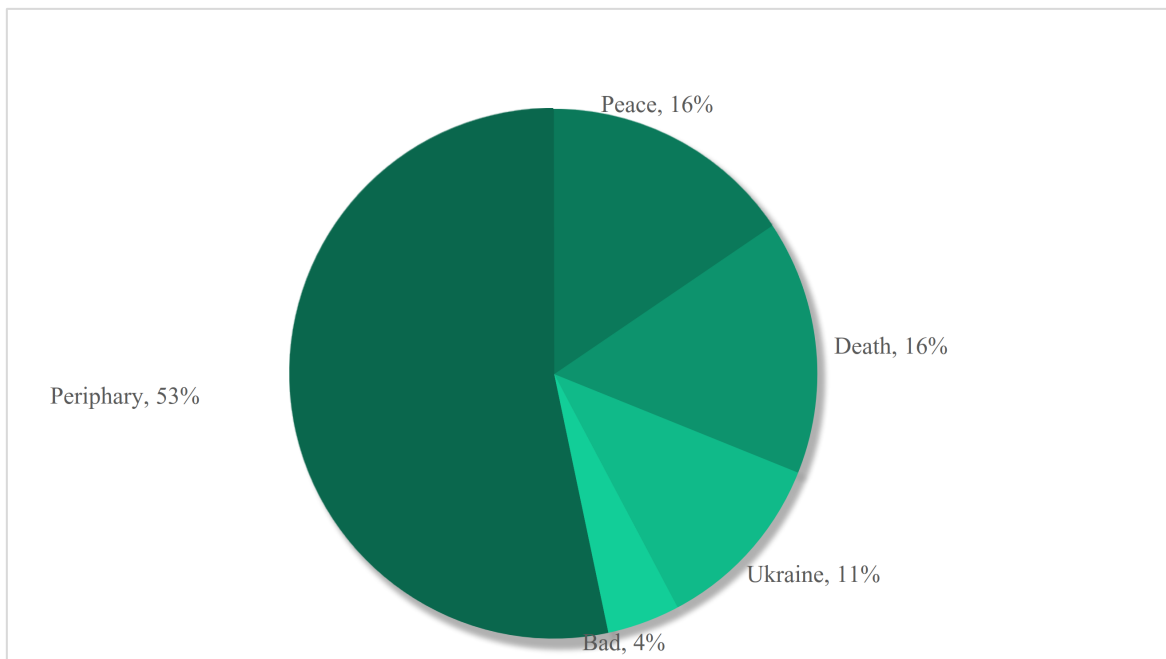

Рис.2.1.2 Асоціативне поле стимулу WAR

2.2 Дослідження концепту МИР у мовній свідомості українців та американців

Тепер розглянемо результати розвідки асоціативного поля стимулу МИР, які зображені в табл.2.2.

Ядра асоціативних полів стимулів МИР/PEACE

№ з/п	Ядро асоціативного поля стимулу МИР	Ядро асоціативного поля стимулу PEACE
1.	<i>спокій (16)</i>	<i>war (6)</i>
2.	<i>перемога (14)</i>	<i>calm (5)</i>
3.	<i>щастя (8)</i>	<i>love (3)</i>
4.	<i>Україна (5)</i>	<i>dove (3)</i>
5.	<i>голуб (5)</i>	-
6.	<i>мрія (4)</i>	-
7.	<i>свобода (3)</i>	-

До ядерної зони асоціативного поля лексеми МИР за результатами експерименту віднесено: *спокій МИР – спокій 16* у мовній свідомості українців та *війна PEACE – war 6* у свідомості англійськомовної спільноти. Як і в попередньому випадку з дослідженням стимулу ВІЙНА, українці знову представляють свої почуття як типову реакцію. Спокій, а також похідні від цього почуття *злагода* та *гармонія* займають провідне місце у свідомості українців, що підтверджує тезу про їхню емоційність та сентименталізм. У свою чергу результати розвідки показують, що респонденти англійськомовної спільноти знову використовують протилежну за значенням асоціацію PEACE – *war* як і в попередньому аналізі. Такий наслідок чудово підкреслює вмотивованість використання цих двох понять разом, оскільки *війна* та *мир* безперечно є витокami одне з одного.

Не менш важливим є реакція українців, що ілюструє їхнє прагнення та беззаперечний позитив на майбутнє. Цей факт підтверджує асоціація *миру* з *перемогою МИР – перемога 14*, що є також типовою реакцією після спокою.

До спільних рис можна віднести лексеми *спокій* або *calm*, які становлять ядро асоціативних полів двох спільнот та зумовлюють певні подібності ментального компоненту. Також *голуб* або *dove*, що стали символом миру не лише в зазначених спільнотах, але й по всьому світу. Так пташка стала однією з позитивних асоціацій, яка належить до декількох асоціативних полів одразу.

Периферію становлять одиничні реакції: *птаха, Крим, світ, спогад, світло, символ, неоціненність, смерть, радість, життя, добро, стабільність, війна, ненадовго, всесвіт, без терору, цінність, майбутнє, сонце, тиша, спраглисть, компроміс, скоро, дерусифікація, злагода, музика, скоріше, без росії, наповненість, очікування, потрібен, ефемерність, між країнами, воля.*

В асоціативному полі ядра PEACE периферійними реакціями є: *blooming, dialogue, symbol, rest, home, freedom, Ukraine, good, birds, God, quiet, elusive, lasting, please, kindness, dove, relief, joy, stability, world, security, hippie, time, out.*

Таким чином головною розбіжністю між асоціативними полями двох етносів можна назвати спрямованість подальших дій та бажань представників групи. Англійськомовна спільнота зосереджує свою увагу на протиставлянні двох компонентів та визначенню реакцій, які є досить популярними в усіх країнах. У свою чергу українськомовна спільнота знову реагує більш емоційно на задане слово-стимул, чим ще раз підкреслює соціально-культурні розбіжності.

У відсотковому співвідношенні українська картина світу більш схиляється до переважання спокою 16% та перемоги 14%, хоча основну частину асоціативного поля складають одиничні реакції 28%. Англійськомовна спільнота у свою чергу зображує war 14% та calm 12% як одні з найрозповсюджених асоціацій, що зустрічаються в експерименті, не беручи до уваги периферійну зону, що становить 60% від загальних результатів опитування (див. рис. 2.2.1, рис. 2.2.2).

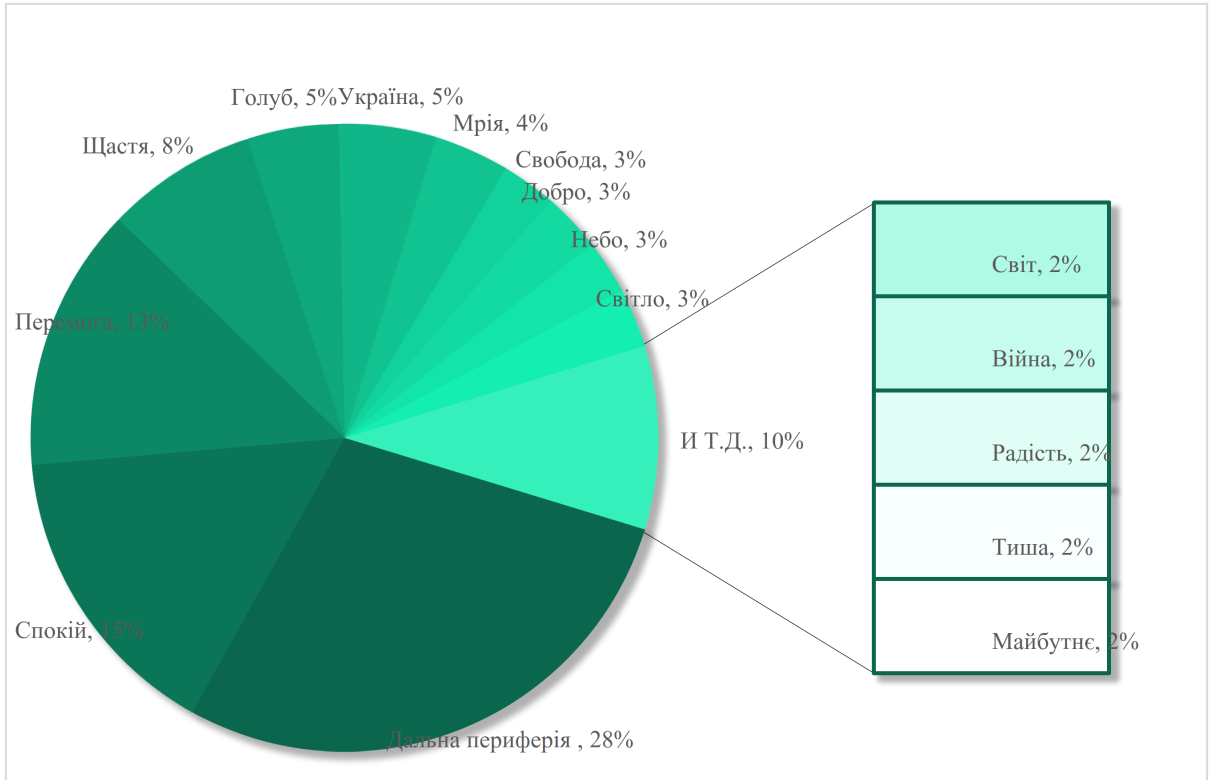

Рис.2.2.1 Асоціативне поле стимулу МІР

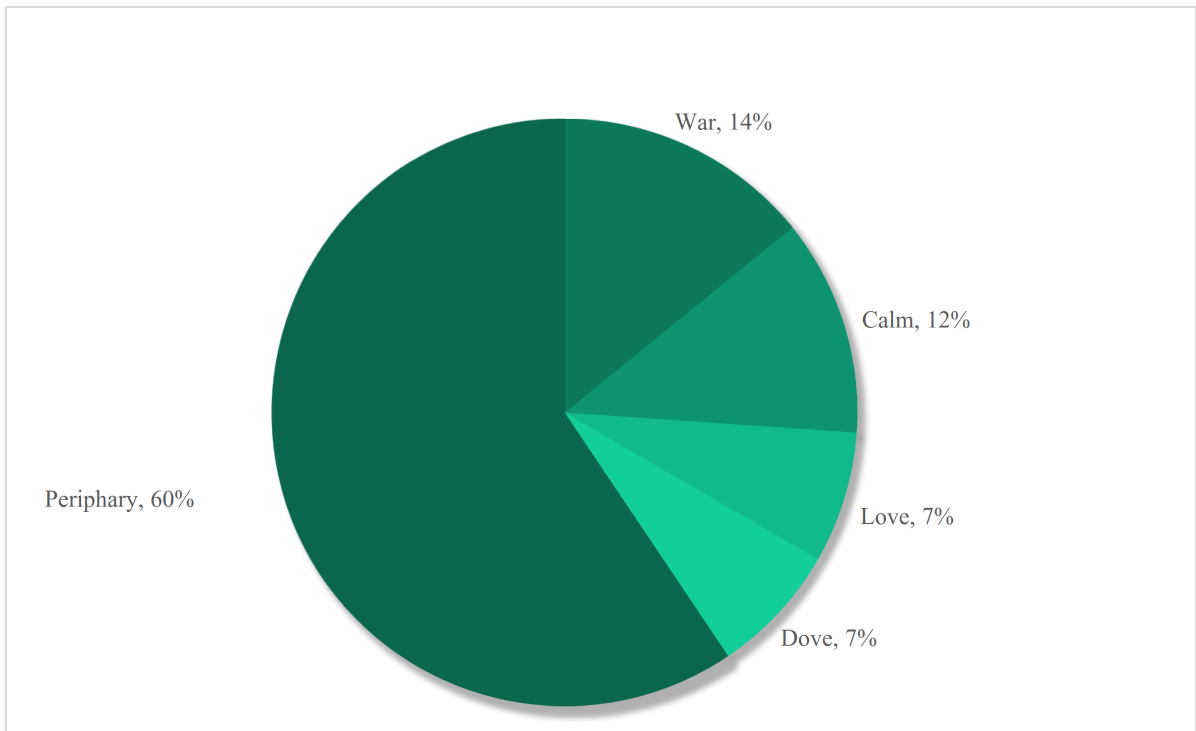

Рис.2.2.2 Асоціативне поле стимулу PEACE

Висновки до розділу 2

У другому розділі другому розділі представлено результати аналізу матеріалів вільних асоціативних експериментів, проведених серед українськомовної та англійськомовної спільнот. Дослідивши два результати, можна стверджувати, що подібності двох етносів базуються на загальних стереотипах та асоціаціях, популярних не конкретно у двох поданих культурах, але й у загальнолюдських цінностях. Чудовим прикладом цього стали реакції *голуб* та *dove* у контексті миру, та *смерть* і *death* у контексті війни.

Якщо говорити про розбіжності, то тут вже варто зазначити причини їхнього виникнення. На прикладі лексеми ВІЙНА ми чітко спостерігаємо за відмінністю двох громад за двома чинниками: соціально-психологічний стан та політичний аспект. У першому випадку здебільшого українці демонструють свою емоційність та експресивність почуттів (*біль, страх, жах, ненависть*), тоді як у другому англійськомовна спільнота концентрує свою увагу на політичних та історичних особливостях своєї країни (*Ukraine*).

Схожий висновок можна зробити про результати аналізу асоціативного поля слова-стимулу МИР. За даними емоційність та позитивне мислення переважають в українців (*перемога, щастя*) у той час, коли англійськомовна спільнота не зраджує своїм принципам та знову демонструє антонімічні асоціації (*war*), які знову ж таки можуть бути спричиненими соціально-політичним аспектом.

ВИСНОВКИ

Мовна свідомість – це сукупність загальних тверджень, асоціацій та конструктів, яких людина набуває на основі культурологічних, соціальних чи навіть політичних аспектів. Вона є важливим елементом, оскільки має вплив на сприйняття та використання мови, а також на розвиток мовленнєвих навичок та компетенцій. Тому саме завдяки таким характеристикам мовна свідомість використовується для дослідження культурних явищ різних етносів.

Упродовж багатьох століть культура перебувала і досі перебуває під прямим впливом соціальних подій, що спрямовують свій вектор дії на постійну зміну історії та культури. Наразі найбільшим чинником є війна в Україні. За останній рік суспільство змінило свою свідомість задля подальшого розвитку своєї держави та її перемоги. Це було необхідно та неминуче, оскільки наше сприйняття варіюється залежно від обставин, які сприяють внутрішнім та зовнішнім змінам.

Головними змінами наразі є політичні та соціальні, однак варто також звернути увагу на лінгвістичні модифікації. ВІЙНА та МИР у будь-якому просторі та часовому континуумі сприйматимуться як абсолютно чорне та біле. Однак варіативність перцепції цих явищ не менш залежатиме лише від тих обставин, в якому перебуває суспільство саме в той конкретний момент.

Для порівняння ми маємо дві спільноти, які пройшли асоціативне опитування, що базується на двох концептах – ВІЙНА і МИР. За результатами дослідження мовна свідомість українців вирізняється більшою емоційністю, оскільки безпосереднє перебування в центрі військових подій впливає не лише культурно чи економічно, але й психологічно

Стимул ВІЙНА	– Жах – 5%;
– Смерть – 25%;	– Ненависть – 3%;
– Біль – 17%;	– Горе – 3%;
– Страх – 7%;	– Перемога – 3%.

Стимул МИР	– Свобода – 3%.
– Спокій – 16%;	
– Перемога – 14%;	
– Щастя – 8%;	
– Голуб – 5%;	
– Україна – 5%;	
– Мрія – 4%;	

Таким чином помітна закономірність, що американці, які наразі не піддаються прямому впливу війни, зосереджуються на конструктивному відношенні до понять ВІЙНА та МИР:

Стимул WAR	– War – 14%;
– Peace – 16%;	– Calm – 12%;
– Death – 16%;	– Love – 7%;
– Ukraine – 11%;	– Dove – 7%.
– Bad – 4%.	

Стимул PEACE

Звісно, подібність реакцій також характерна для двох зазначених спільнот, однак вони більше стосуються не двох конкретних етносів, а картини світу, яка присутня загалом на світовій арені. Наприклад, *голуб* або *dove*, який вже давно став символом миру в міжнародному загалі.

Дане дослідження показало, що безперечно подібності двох чи більше картин світу можливі, особливо якщо це стосується прямих типових асоціацій. Проте розвідка також підтвердила тезу, що відмінності двох етносів як у соціальному, так і лінгвістичному аспекті неминучі.

RÉSUMÉ

In the context of current events, new phenomena and concepts in the minds of each individual ethnic group have become very important. Therefore, it is important to study these changes, as well as the differences and similarities of certain peoples. In this case, a free associative experiment can be a very appropriate way to do so, providing material for exploring the core and peripheral zones of the associative field of native speakers.

The term paper outlined the factors of language consciousness development in the context of the ethnopsycholinguistic dimension and psycholinguistics in general, and also considered aspects of studying the main stimulus words war and peace. As a result, the aim of the work was achieved, namely to establish interlinguistic variants of the representation of the semantics of war and peace in Ukrainian and English by considering typological associations provided by representatives of different ethnic groups.

The term paper consists of an introduction, two chapters, conclusion, bibliography, an appendix and it includes two tables.

Keywords: WAR, PEACE, language consciousness, word-stimulus, ethnicity.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бацевич Ф. С. (2004) *Основи комунікативної лінгвістики*. Київ: Академія.
2. Білодід, І. (Ред.) (1980) *Словник української мови в 11 томах*. Київ: Наукова думка.
3. Верьовкін В. В. (2013) *Відображення уявлень про війну в античній і сучасній мовній свідомості (на матеріалі давньогрецької, латинської, англійської, німецької та української мов)*. Київ: Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова.
4. Гапченко О. (2011) *Мовна свідомість людини як об'єкт лінгвістичних досліджень*. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Літературознавство. Мовознавство. Фольклористика, (Вип. 22), 31–34.
5. Гнатюк Л. П. (2005) *Мовна свідомість у сучасній лінгвістичній парадигмі*. Українське мовознавство (34), 3-8.
6. Горошко Е.И. (2001) *Интегративная модель свободного ассоциативного эксперимента*. Харків, Каравела.
7. Засекіна Л.В., Засекін С.В. (2008) *Психолінгвістична діагностика*. Луцьк, Ред.-видав. відділ "Вежа".
8. Калмикова Л.О., Калмиков Г.В., Лапшина І.М., Харченко Н.В. (2008) *Психологія мовлення і психолінгвістика*. Переяслав-Хмельницький педагогічний інститут, в-во "Фенікс".
9. Кочерган, М. П. (2000). *Вступ до мовознавства*. Київ: Академія.
10. Куранова С.І. (2012) *Основи психолінгвістики*. Київ: Академія.
11. Мартінек С.В. (2007) *Український асоціативний словник*. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка.
12. Селігей П. О. (2009) *Структура й типологія мовної свідомості*. Мовознавство (Вип. 5), ст. 12- 29.

13. Терехова Д.І. (2014) *Аналіз асоціативних полів слів-стимулів мир / мир / мір у східнослов'янських мовах*. Східноєвропейський журнал психолінгвістики (Вип. 1), 194-201.
14. Уфимцева, Н.В., Черкасова, Г.А., Караулов, Ю.Н., Тарасов Е.Ф. (2004) *Славянский ассоциативный словарь*. Москва: Московский государственный лингвистический университет.
15. Шевченко Л.Л. (2012) *Методика концептуальних досліджень*. <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/22004/Shevchenko.pdf?sequence=1>
16. Яворська Г.М. (2019) *Війна і мир у сучасних парадигмах безпекових досліджень*. http://nbuv.gov.ua/UJRN/spa_2019_1_14
17. Cairns, H. S., & Fernández, E. M. (2010). *Fundamentals of psycholinguistics*. Wiley & Sons, Incorporated, John.
18. Merriam-Webster (2002) *Dictionary, M.W.* On-line at <https://www.merriam-webster.com/>
19. Sedivy J. (2014). *Language in mind: an introduction to psycholinguistics*. Sinauer Associates is an imprint of Oxford University Press.
20. Shaules J. (2015) *The Intercultural Mind: Connecting Culture, Cognition, and Global Living*. Intercultural Press
21. Steinberg D. D., Nagata H., Aline D. P. (2001) *Psycholinguistics: Language, Mind and World. Second edition*. Harlow, England: Longman.
22. Tomasello M. (2014) *The New Psychology of Language*. Psychology Press

ДОДАТКИ

Додаток А

Щоденник експериментатора

№ п/п	Перелік відомостей	Відомості експериментатора	Примітки
1.	ПІБ експериментатора, посада, місце роботи	кандидатка філологічних наук, професорка Терехова Діана Іванівна студентка факультету германської філології і перекладу Лисенко Анастасія Сергіївна	виконано
2.	Місце проведення (країна, місто, навчальний заклад тощо)	Україна: м. Київ, Київський національний лінгвістичний університет, Бориспіль, Гостомель, Харків, Миколаїв, Соколівське, Кременчук, Бровари, Чернігів, Остер, Житомир, Вінниця, Львів, Сімферополь, Грабівці, Прилуки, Залуква, Ірпінь, Луцьк, Підзамче, Знам'янка, Ігнатпіль, Дрогобич, Хмельницький, Окни, Малютинці, Бердянськ, Шостка, Буча	виконано
3.	Дата проведення	березень – квітень 2023	виконано
4.	Форма проведення	інтернет-анкета	виконано
5.	Кількість респондентів	100 респондентів	виконано
6.	Мова анкетування	українська мова	виконано

Щоденник експериментатора

№ п/п	Перелік відомостей	Відомості експериментатора	Примітки
1.	ПІБ експериментатора, посада, місце роботи	кандидатка філологічних наук, професорка Терехова Діана Іванівна	виконано

		студентка факультету германської філології і перекладу Лисенко Анастасія Сергіївна	
2.	Місце проведення (країна, місто, навчальний заклад тощо)	Америка: Manteca, Jacksonville, Bayfield, Albany, Cornucopia, Minneapolis, Superior, Duluth, Knife River, Loudon, St. Paul, Knoxville, Loretto Велика Британія: Birmingham, Pembrokeshire, Wales, Aberystwyth, Whitland, Cheshire, Edinburgh, Inverness, Scotland Канада: Vancouver, Victoria, Winnipeg Танзанія	виконано
3.	Дата проведення	березень – квітень 2023	виконано
4.	Форма проведення	інтернет-анкета	виконано
5.	Кількість респондентів	45 респондентів	виконано
6.	Мова анкетування	англійська мова	виконано

Обробка даних експерименту

ВІЙНА (реєстрове слово)		
Рідна мова	Місце проживання	Відповіді
українська мова	Київ (36), Гостомель (1), Харків (1), Миколаїв (1), Соколівське (1), Кременчук (1), Бровари (3), Чернігів (4), Остер (1), Житомир (1), Вінниця (2), Львів (3), Сімферополь (1), Грабівці (1), Прилуки (1), Залуква	<i>смерть (24), біль (17), страх (7), жах (5), горе (3), ненависть (3), перемога (3), попіл (2), вбивства (2), мир (2), росія (2), кров (2), реальність (2), зло (2), тривога (1), визвольна (1), бруд (1), смуток (1), холод (1), автомат (1), окопи (1), жахіття (1), трагедія (1), Україна (1), Україна понад усе (1), загибель (1), розпач (1), забрала (1), гнів (1), сміливість (1), безжалісна (1), геноцид (1), руїни (1), світло (1), ворог (1), закінчення (1), хаос (1),</i>

	(1), Ірпінь (9), Луцьк (1), Підзамче (1), Знам'янка (1), Ігнатпіль, (1) Дрогобич (1), Хмельницький (1), Окни (1), Малютинці (1), Бердянськ (1), Шостка (1), Буча (1)	<i>страждання (1)</i>
--	--	-----------------------

МИР (реєстрове слово)

Рідна мова	Місце проживання	Відповіді
українська мова	Київ (36), Гостомель (1), Харків (1), Миколаїв (1), Соколівське (1), Кременчук (1), Бровари (3), Чернігів (4), Остер (1), Житомир (1), Вінниця (2), Львів (3), Сімферополь (1), Грабівці (1), Прилуки (1), Залуква (1), Ірпінь (9), Луцьк (1), Підзамче (1), Знам'янка (1), Ігнатпіль, (1) Дрогобич (1), Хмельницький (1), Окни (1), Малютинці (1), Бердянськ (1), Шостка (1), Буча (1)	<i>спокій (16), перемога (14), щастя (8), Україна (5), голуб (4), мрія (4), свобода (3), світло (3), добро (3), небо (3), світ (2), війна (2), радість (2), тиша (2), майбутнє (2), птах (1), Крим (1), спогад (1), символ (1), неоціненність (1), смерть (1), життя (1), стабільність (1), ненадовго (1), всесвіт (1), без терору (1), цінність (1), сонце (1), спраглисть (1), компроміс (1), скоро (1), скоріше (1), дерусифікація (1), злагода (1), музика (1), без росії (1), наповненість (1), очікування (1), потрібен (1), гармонія (1), ефемерність (1), між країнами (1), воля (1)</i>

WAR (реєстрове слово)

Рідна мова	Місце проживання	Відповіді
англійська мова	Manteca (1), Jacksonville (1), Bayfield (3), Albany (1), Cornucopia (3), Minneapolis (5), Superior (1), Duluth	<i>peace (7), death (7), Ukraine (5), bad (2), cold (1), hatred (1), army (1), disaster (1), love (1), freedom (1), guns (1), sorrow (1), russia (1), tragedies (1), stupidity (1), history (1), hard (1), danger (1), violence (1), brutality (1), chaos (1), conflict (1),</i>

	(3), Knife River (1), Loudon (1), St. Paul (5), Knoxville (1), Loretto (1), Birmingham (1), Pembrokehire (1), Wales (5), Aberystwyth (1), Whitland (1), Cheshire (1), Edinburgh (1), Inverness (2), Scotland (2), Vancouver (1), Victoria (1), Winnipeg (1), Tanzania (1)	insanity (1), horrid (1), suffering (1), action (1), order (1)
PEACE (реєстрове слово)		
Рідна мова	Місце проживання	Відповіді
англійська мова	Manteca (1), Jacksonville (1), Bayfield (3), Albany (1), Cornucopia (3), Minneapolis (5), Superior (1), Duluth (3), Knife River (1), Loudon (1), St. Paul (5), Knoxville (1), Loretto (1), Birmingham (1), Pembrokehire (1), Wales (5), Aberystwyth (1), Whitland (1), Cheshire (1), Edinburgh (1), Inverness (2), Scotland (2), Vancouver (1), Victoria (1), Winnipeg (1), Tanzania (1)	<i>war (6), calm (5), love (3), dove (3), rest (2), stability (2), blooming (1), dialogue (1), symbol (1), home (1), freedom (1), Ukraine (1), good (1), God (1), ew (1), quiet (1), elusive (1), lasting (1), please (1), kindness (1), relief (1), joy (1), world (1), security (1), hippie (1), time (1), out (1)</i>

Додаток Б

Зіставна таблиця асоціативних полів досліджуваних стимулів

Українська мова	Англійська мова
<p>ВІЙНА – <i>смерть (24), біль (17), страх (7), жах (5), горе (3), ненависть (3), перемога (3), попіл (2), вбивства (2), мир (2), росія (2), кров (2), реальність (2), зло (2), тривога (1), визвольна (1), бруд (1), смуток (1), холод (1), автомат (1), окопи (1), жахіття (1), трагедія (1), Україна (1), Україна понад усе (1), загибель (1), розпач (1), забрала (1), гнів (1), сміливість (1), безжалісна (1), геноцид (1), руїни (1), світло (1), ворог (1), закінчення (1), хаос (1), страждання (1)</i></p>	<p>WAR – <i>peace (7), death (7), Ukraine (5), bad (2), cold (1), hatred (1), army (1), disaster (1), love (1), freedom (1), guns (1), sorrow (1), russia (1), tragedies (1), stupidity (1), history (1), hard (1), danger (1), violence (1), brutality (1), chaos (1), conflict (1), insanity (1), horrid (1), suffering (1), action (1), order (1)</i></p>
<p>МИР – <i>спокій (16), перемога (14), щастя (8), Україна (5), голуб (4), мрія (4), свобода (3), світло (3), добро (3), небо (3), світ (2), війна (2), радість (2), тиша (2), майбутнє (2), птах (1), Крим (1), спогад (1), символ (1), неоціненність (1), смерть (1), життя (1), стабільність (1), ненадовго (1), всесвіт (1), без терору (1), цінність (1), сонце (1), спраглисть (1), компроміс (1), скоро (1), скоріше (1), дерусифікація (1), злагода (1), музика (1), без росії (1), наповненість (1), очікування (1), потрібен (1), гармонія (1), ефемерність (1), між країнами (1), воля (1)</i></p>	<p>PEACE – <i>war (6), calm (5), love (3), dove (3), rest (2), stability (2), blooming (1), dialogue (1), symbol (1), home (1), freedom (1), Ukraine (1), good (1), God (1), ew (1), quiet (1), elusive (1), lasting (1), please (1), kindness (1), relief (1), joy (1), world (1), security (1), hippie (1), time (1), out (1)</i></p>